Sincronizarea cercetărilor lingvistice din domeniul derivatologiei în spațiul ştiințific franco-român

Nina CUCIUC*

Key-words: *monem*, *synthem*, *temem*, *synthematics*, *affixoidation*, *prefixoid*, *suffixoid*

Lingviştii francezi au punctat multe din rezultatele de pionierat înscrise în „palmaresul" derivatologiei moderne. Nume notorii de savanți francezi domină fundamental unele concepte noționale elaborate în ramura ştiinței derivatologice, pornind de la studiile efectuate de Darmsteter (1875), Brunot (1899, 1965), Marouzeau (1959), Dubois (1962), Guilbert (1975), Benveniste (1966), Bourquin (1980) etc. până la Martinet (1970). Fondator al funcționalismului lingvistic, André Martinet, autor a 25 de volume ştiințifice, printre care: *Éléments de grammaire générale* (1960), *Grammaire fonctionnelle du langage* (1970), *Syntaxe générale* (1985) etc. este indubitabil „le chef de file" în galeria lingvisticii funcționale pe plan internațional.

Derivarea, în concepția tradițională,

> este procedeul de formare a unor unități lexicale noi pornind de la un cuvânt de bază, care constă fie în antepunerea unor afixe (vezi PREFIX), fie în postpunerea lor (vezi SUFIX). Prin derivare rezultă unități lexicale simple, pentru că un singur element constituit prin acest procedeu este susceptibil de a fi întrebuințat în mod autonom în enunț (Bidu-Vrănceanu *et al.* 2001).

O definiție mai completă a termenului *derivare* apare în *Dicționarul de termeni lingvistici* (Constantinescu Dobridor 1998):

> procedeu de formare a cuvintelor cu ajutorul formativelor (formanților), al afixelor (prefixe şi sufixe) care se asociază cu cuvintele-bază sau care sunt suprimate de la acestea, în vederea obținerii unor unități lexicale.

Conform aceleiaşi concepții tradiționale, derivarea înglobează următoarele clasificări ale derivatelor: a) derivarea proprie; b) derivarea improprie (sau regresivă); c) derivarea parasintetică; d) derivarea sinonimică (sau semantică). Lexicografia franceză delimitează *derivarea*, în sens larg, ca un procedeu de formare a unităților lexicale şi, într-un sens mai restrâns, ca procedeu opus compunerii.

În investigația noastră intenționăm să efectuăm o analiză în plan comparativ a lucrărilor lingvistice desfăşurate de cercetătorii francezi şi români, axate pe studiul derivatologiei moderne, şi mai concret, rezultatele ştiințifice ce vizează derivarea lexicală *lato sensu*. Vom efectua, mai întâi, o trecere în revistă a realizărilor ştiințifice înregistrate la nivel de analiză sintematică, ce ar putea servi drept treaptă

* Universitatea „Mihail Kogălniceanu", Iaşi, România.

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

intermediară în reliefarea investigațională din cadrul derivării lexicale, desfăşurate concomitent de două Şcoli lingvistice: Şcoala funcționaliştilor francezi de la Paris, reprezentată de clasicul lingvist André Martinet, şi Şcoala românească de derivatologie, aflată sub egida lingvistului Grigore Cincilei.

Termenul de *monem* a fost lansat de lingvistul francez Henri Frei (1963: 427). A preferat şi a preluat acest termen A. Martinet, termenul de morfem, întrebuințat „pour désigner, non point quel signe minimum, mais uniquement ceux qu'on désigne communément comme grammaticaux" (Martinet 1985: 28), fiind mult prea uzual. A. Martinet distinge două tipuri de moneme: conjuncte şi libere. Monemele conjuncte, după cum menționează lingvistul, sunt identificabile ca moneme unice sub orice aspect şi analizabile în două sau mai multe segmente de sens, ce corespund diferențelor formale, spre exemplu: *malpropreté* (monemul *mal-* + monemul *-propre-* + monemul *-té*); *propreté* (monemul *propre-* + monemul *-té*); *saleté* (monemul *sale-* + monemul *-té*). Deşi monemele ce compun *lit de bébé* 'pătuț' sau *pot de nuit* 'oliță' se scriu separat unele de celelalte, ele sunt conjuncte, deoarece, avertizează A. Martinet, libertatea monemelor nu are nimic comun cu spațiile albe din grafia lor: „les complexes formés de monèmes conjoints seront désignés comme des synthèmes" (Martinet 1985: 34). Monemele libere ce formează sintagme constituie unitățile de bază ale sintaxei. Monemele conjuncte sunt considerate distincte de cele atestate în sintaxă, iar A. Martinet le atribuie unui capitol aparte al lingvisticii, pe care-l denumeşte *sintematică*. Lingvistul francez este autorul definiției conceptuale a sintematicii, precum şi a elementului său de bază – *sintemul.* Altfel spus, obiectul de studiu al sintematicii este desemnat ca fiind *sintemul* – grupul de moneme conjuncte.

După apariția lingvisticii structurale şi, în particular, a sintagmaticii funcționale, unitățile nesintagmatice care erau obiectul de studiu al domeniului formării cuvintelor şi al morfologiei lexicale sunt raportate, de către lingvişti la acest nou compartiment denumit *sintematică.* În concepția funcționaliştilor, *sintemul* este un semn format din două sau mai multe elemente separabile semantic, funcționând la fel ca şi semnele minimale cu care se află în raport de comutație. A. Martinet defineşte sintemul ca pe o unitate semnificativă, formal şi semantic analizabilă în două sau în mai mult de două moneme, dar care, în plan sintactic, întreține aceleaşi relații cu celelalte elemente ale enunțului ca şi monemul cu care el alternează (Martinet 1979: 233).

După delimitarea sintematicii şi a noțiunii de bază – sintemul, lingviştii s-au preocupat de problema elementului constitutiv minimal al sintemului. Lingvistul G. Cincilei, găsind neadecvat termenul de *monem conjunct* propus de funcționalişti, creează, în acest scop, termenul *temem*, definit de autor astfel:

> Tememul, spre deosebire de monem, este un element structural al temei complexe şi se caracterizează mai întâi de toate prin linearitatea şi continuitatea formei. Tememul în vorbire nu este dotat cu funcție: el este o unitate care motivează (Cincilei 1975: 74).

În consecință, autorul stabileşte că *sintematica* şi *sintagmatica* constituie două domenii distincte ale limbii, fiecare dintre ele cu propriul aparat conceptual, ce va include respectiv *tememul* şi *monemul*, genericul acestor două noțiuni rămânând

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

morfemul. Lingvistul conclude: în sintem, semnele minime sunt tememele, în timp ce sintagma cuprinde monemele ca unitate minimă semnificativă.

G. Cincilei (1975: 9) susține că sintemul nu este creat de vorbitor, ci „împrumutat" de el din dicționar; sintemul nu este produsul creativității vorbitorului în momentul actului verbal, formarea lui nu se raportează la gramatica funcțională şi nu este atribuită sintagmaticii. Pornind de la tezele funcționaliştilor, care afirmă că nu există temeiuri ca să se constituie o clasă specială pentru pronumele reflexive, autorul întreprinde o analiză a statutului pronumelui reflexiv, îmbinând noțiunile de bază ale funcționaliştilor: *monem*, *sintem*, cu noțiunea proprie de *temem*, pe care îl defineşte drept unitate minimă semnificativă a sintemului (Cincilei 1997: 53–57). Lingvistul consideră că tememul – chiar dacă formal este identic cu monemul – este „degramaticalizat", el existând numai în componența sintemului, pe care poate doar într-o anumită măsură să-l motiveze.

În opinia funcționaliştilor, constată G. Cincilei, monemul e mult mai independent de formă decât morfemul. Funcționaliştii extind aria utilizării termenului *monem* folosindu-l şi la desemnarea elementelor constituente ale sintemului (o unitate complexă):

> [...] de exemplu, *ad-verb* – cu valoare de monem, în plan funcțional. Morfii *ad-* şi *-verb* sunt denumiți *moneme conjuncte*, adică legate şi, prin urmare, lipsite de avantajul menționat al monemului (de exemplu, *verb*) față de morfem (*ibidem*).

În acest context, consideră G. Cincilei, termenul *monem* îşi pierde esența, de aceea, pentru desemnarea elementelor constitutive ale sintemului, autorul a creat termenul *temem*, derivându-l de la *sintem*, prin intermediul unui procedeu complex: „îmbinarea aferezei, omiterea prefixoidului *sin-*, cu sufixarea: *tem* + *em*" (*ibidem*). Rezultă, astfel, că termenul creat are, din punct de vedere formal şi semantic, o motivare dublă: „element constitutiv al *sintemului* şi element constitutiv al *temei* cuvântului (compus sau afixat)" (*ibidem*). G. Cincilei aplică dihotomia *monem/temem* la descrierea funcționării pronumelor reflexive, stabilind virtualitățile lor în cadrul verbului pronominal şi în contextul formelor pronominale ale verbului, ce reprezintă în ambele limbi *morfosintagme analitice* (discontinue), care constituie categoria gramaticală a verbului reflexiv. Sintagmele, inclusiv morfosintagmele, adică sintagmele alcătuite dintr-un monem lexical şi unul sau mai multe moneme gramaticale, au drept constituenți numai moneme: pronumele-complement poate comuta cu un substantiv sau cu un alt pronume, spre exemplu: *el se spală – el mă spală* – are statut de monem, vorbitorul alegându-l din paradigma respectivă, susține lingvistul (*ibidem*). Pornind de la clasificarea monemelor bazată pe virtualitățile lor relaționale şi nucleare stabilită de funcționalişti:

> a) clasa monemelor unirelaționale şi uninucleare, ca fr. *-ait* „imperfect"; *mon* „posesiv I sg.", denumite *modalități*;
>
> b) clasa monemelor unirelaționale şi plurinucleare ca *bien*, *très*, denumite *autonome*;
>
> c) clasa monemelor plurirelaționale şi plurinucleare ca *bois*, *Paul*, denumite *dependente*,

autorul stabileşte o a patra clasă, a monemelor plurirelaționale şi uninucleare, unde, alături de pronumele personale accidental reflexive, le situează pe cele esențialmente

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

reflexive: rom. *se*, *îşi*, fr. *se.* Având drept nucleu un reprezentant al clasei verbelor, ele obţin statutul de uninucleare (*ibidem*). După ce întreprinde o analiză vizând aspectul plurirelaţional al celor trei clase de forme pronominale – reflexive (esenţialmente sau accidentale), reciproce şi pasive – G. Cincilei stabileşte, în consecinţă, că şi monemele rom. *se*, *îşi*, fr. *se* sunt plurirelaţionale, incluzându-le în clasa a patra, pe care o numeşte clasa *monemelor reflexive*, declarată de funcţionalişti posibilă din punct de vedere teoretic. Autorul consideră că, în structura verbelor pronominale, rom. *se*, *îşi* (*mă*, *te*, *îmi*, *îţi*, *ne*, *vă*), fr. *se* (*me*, *te*, *nous*, *vous*) sunt lipsite de trăsături monemice: dacă segmentul dat nu poate comuta cu niciun alt pronume sau alt nume, el îşi pierde capacitatea de a mai fi pronume şi respectiv monem în plan funcţional. Presupusul pronume constituie un total lexical împreună cu radicalul verbal, adică un sintem cu semnificant discontinuu: rom. *(el) se + avânt(ă)*, fr. *(il) se+dout(e).* Acest semnificant este tema verbală ce conţine mai mulţi morfi (spre exemplu: rom. *se*, *a-*, *-vânt*, fr. *se*, *-dout-*), pe care, după cum s-a menţionat, i-a denumit *tememe*, iar tememele sunt expresia motivării derivaţionale a sintemului. Monemele însă cunosc un alt raport, acela de determinare în componenţa sintagmei (*ibidem*: 56). În baza dihotomiei respective, lingvistul conchide:

a) în sintagmă percepem *monemele* ca unităţi minime funcţionale;
b) în sintem recunoaştem *tememele* ca semne lingvistice minime.

Tememele sunt legate de semn, de domeniul semnificaţiei, şi ţin de *semiotică. Monemele* însă, în interpretarea lui E. Benveniste (1974: 64–65), se raportează la dimensiunea de semnificare legată de enunţ şi ţin de *semantică*. *Sintemele* sunt apanajul lexicului, se integrează în clasele lexicale ale limbii, iar sintagmele se află, fireşte, în serviciul sintaxei. În concluzie: verbul pronominal, care, în fond, este o locuţiune, ţine de domeniul *sintematicii* (*ibidem*). În componenţa verbului pronominal, subliniază autorul, forma de pronume reflexiv are valenţa funcţională nulă, ceea ce corespunde statutului său de *temem*: „În enunţ, ea nu este analizabilă. Deci, în plan funcţional, nu este pronume, ci element constituent al temei verbale: fără el, lexemul îşi pierde identitatea” (*ibidem:* 57).

G. Cincilei a efectuat şi o clasificare a tememelor, divizându-le în:

a) tememe noţionale (teme, afixoide, afixe);
b) tememe unicale (unifixe, uniradixe);
c) tememe structurale (interfixe structemale) (Cincilei 1975: 75).

Din acest punct de vedere, considerăm că, la nivel sintematic, *afixoidele* din limbajul medical francez (*auriculoectomie*, *bactériolyse*, *cardiotomie*, *craniosténose*, *cytodiagnostic*, *dermatoscopie*, *encéphalorragie* etc.) (vezi Cuciuc 2000) sunt reprezentate prin *sinteme*, ca unitate de bază a sintematicii, şi prin *tememe*, ca unitate minimală semnificativă a sintemului. La nivel sintemic, morfii tememici conjuncţi pot fi identificaţi în plan funcţional (Cincilei 1975: 73–74). Termenii medicali formaţi prin *afixoidare* constituie, în cadrul sintematicii, sinteme alcătuite din tememe: *prefixoide* (de ex.: *entéro-*, *fibro-*, *gastro-*, *hépato-*, *hystéro-*, *laryngo-* etc.) şi s*ufixoide* (ex.: *-algie*, *-émie*, *-derme*, *-manie*, *-pathie*, *-phobie*, *-ptose* etc.), care dispun de proprietatea de a motiva semnificaţia complexului, indiciu inerent al sintemului. În calitate de element semnificativ al sintemului, tememele au

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

proprietatea de a dezvălui, de a motiva în mod formal semnificaţia sintemului. Sub acest aspect este şi firesc să se considere că motivarea este un indiciu integru al oricărui sintem-afixoid. Motivarea morfemică (sau tememică) se caracterizează în mod obligatoriu prin doi parametri: *linearitate* şi *paradigmaticitate.* În virtutea celor comentate, această motivare mai poate fi numită linearo-paradigmatică (*ibidem*: 30). Afixoidul, în interpretarea noastră, este un *temem ce se caracterizează prin potenţă derivaţională „pe verticală" (axa paradigmatică), situat în antepoziţie sau postpoziţie, în structura sintemică a termenului.*

Din galeria de lingvişti care au plasat în centrul investigaţiilor ştiinţifice cognoscibilitatea fenomenelor lingvistice ale sistemului derivatologic, numele savanţilor francezi J. Dubois (1962), E. Benveniste (1996), P. Guiraud (1968), H. Mitterand (1968), L. Guilbert (1975) sau J. Bourquin (1980) sunt, în mod incontestabil, nume de primă mărime. Din totalitatea de lucrări în domeniu, opera fundamentală a lui Louis Guilbert *La créativité lexicale* ocupă o poziţie de primă importanţă. Studiile sale despre baza lexicală, transformările lexicale şi paradigmele derivaţionale sau elaborarea schemelor paradigmelor lexicale (nominale, verbale, adjectivale) au impulsionat demarări investigaţionale în derivatologia românească. Lingviştii Grigore Cincilei (1975) şi Ion Dumbrăveanu (1980) au fost preocupaţi, în mod deosebit, de problematica derivării lexicale. Inspirate din lucrările lui L. Guilbert, unele din cercetările lingvistice ale profesorului G. Cincilei au fost canalizate spre identificarea raportului dintre modelul derivaţional şi tipul derivaţional, delimitarea sistemelor lingvistice prin evidenţierea centrului şi periferiei, desemnarea noţională a paradigmei derivaţionale şi a paradigmei derivaţionale complexe etc. Continuitatea cercetărilor lansate de G. Cincilei se regăsesc în lucrările de specialitate ale discipolilor săi: Gheorghe Moldovanu, Efrosinia Axenti, Victor Indriceanu, Maria Cotlău, Valentina Scutelniciuc, Nina Cuciuc ş.a. Conceptele ştiinţifice elaborate de G. Cincilei au constituit punctul de reper în studiile efectuate de cel mai reprezentativ discipol al profesorului G. Cincilei, lingvistul Gh. Moldovanu (2000). În volumul său de referinţă *Microsistemele derivaţionale în limba franceză: paradigma derivaţională complexă* (*Derivaţionnye microsistemy franţuzscogo yazyka: komplexnaia derivaţionnaya paradigma*), autorul definitivează noţiunea de derivare lexicală, *lato sensu*, prin studierea sistemică a lexicului limbii franceze prin prisma unui nou tip de abordare a microsistemului derivaţional – *paradigma derivaţională complexă.* După cum afirmă autorul, lucrarea în cauză este o primă experienţă de cercetare privind constituirea paradigmei derivaţionale complexe (PDC). Facem referire la schema derivării lexicale elaborată de Gh. Moldovanu în intenţia de a prezenta două completări, rezultate din cercetările efectuate de noi (vezi Cuciuc 2000, 2004). După cum rezultă din schema prezentată de lingvistul Gh. Moldovanu, derivarea lexicală (în sensul larg al cuvântului), ca parte componentă a fenomenului lingvistic universal – derivarea – studiază „formarea unităţilor lexicale secundare, indiferent de suportul formal şi complexitatea semnelor formate" (Moldovanu 2000: 29). La nivelul *derivării implicite*, autorul atestă *derivarea semantică* ca formă a derivării lexicale. La nivelul *derivării explicite*, derivarea lexicală cuprinde două subcategorii: *sintetică* şi *analitică*. Formele sintetice ale derivării lexicale înglobează: *formarea cuvintelor*, *derivarea supletoidală*, *derivarea supletivă* şi *deanalitizarea* (termen

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

creat de G. Cincilei). Venim aici cu propunerea de a insera *derivarea afixoidală*, studiată de noi (vezi Cuciuc 2000), ca formă lexicală a subcategoriei *sintetice* a derivării lexicale, *afixoidarea* fiind un procedeu derivațional independent, intermediar, între afixare şi compunere ce se caracterizează printr-un sincretism derivațional specific metalimbajelor (termenii sunt constituiți pe baza unităților lexicale greco-latine clasice, care dispuneau, la origine, de autonomie lexicală). Forma de derivare lexicală catalogată de autor la subcategoria „unități lexicale complexe" este procedeul lexical ce corespunde pe plan denotativ termenului *sinapsie*, lansat în lingvistică de E. Benveniste (2000: 146), şi termenului *analitizare lexicală*, uzitat de G. Cincilei (1991). Gh. Moldovanu utilizează acest termen pe post de „termen de lucru", conchizând că ulterior acesta poate fi înlocuit cu un termen mai exact, în cazul că va fi descoperit un atare denotat (Moldovanu 2000: 88). Unul din aspectele acestui procedeu derivațional a fost analizat de noi (vezi Cuciuc 2004), în cadrul limbajului juridic francez. Pe lângă fundamentul teoretic de *analiză derivativă* în cadrul vocabularului juridic şi pornind de la postulatul lui Benveniste despre *sinapsie*, am identificat şi definit un nou procedeu lexical de formare a termenilor juridici pe care l-am denumit *sinaptare*, procedeu ce echivalează în mod eronat în lingvistica romanistică cu compunerea sau perifrazarea, noi desemnându-l ca procedeu de bază în *derivarea sinaptică*.

Ca termen lingvistic denotativ, *sinapsia* (*tribunal civil*, *tribunal correctionnel*, *tribunal pour mineurs*, *tribunal de grande instance*) desemnează unitățile lexicale complexe din limbajele tehnico-ştiințifice şi ale nomenclaturilor acestora. *Sinapsia este o unitate lexicală fixă cu un desemnat complet şi o denumire complexă. Unitățile sinapsiei sunt identificabile idiomatic, de formă liberă, reunite, în principiu, de jonctori sinaptici.*

Revenind la schema *derivării lexicale* lansată de Gh. Moldovanu, considerăm pertinentă propunerea de a delimita în două subgrupe acest procedeu, citat mai sus, referitor la *unități lexicale complexe* în:

a) derivare sintagmatică (de tipul: *coin de chambre*, *chef de file*, *file de gens*);
b) derivare sinaptică (de tipul: *erreur sur la cause*, *erreur de droit*, *erreur de fait*, *erreur sur les motifs*, *erreur sur la personne*, *erreur sur la substance* etc.).

În cadrul derivării sinaptice am relevat mai multe categorii de construcții sinaptice, în cadrul procedeului de formare lexicală prin *sinaptare*. Conform gradului de *sinaptabilitate*, sinapsiile se divid în:

a) monosinapsii (*acte notarié*, *acte juridictionnel*, *acte en minute*);
b) disinapsii (*droit international privé*, *droit pénal général*);
c) polisinapsii (*cour de justice des communautés européennes*, *cour européenne de droit de l'homme*).

Cercetătorul Gh. Moldovanu lansează în lingvistică şi termenul de *paradigmă derivațională terminologică*, ca parte integrantă a paradigmei derivaționale complexe (Moldovanu 2003). Propunem, în acest context, o delimitare noțională *stricto sensu* a conceptului novator de *paradigmă derivațională terminologică* avansat de autor şi a noțiunii pentru care opinăm noi, denumită *paradigmă sinaptică.* Menționăm că paradigma sinaptică rezultă din seria sintagmatică terminologică în care termenul-bază generează derivarea sinaptică. Sintagmele lexicale construite cu

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

termeni-bază vor forma *paradigme sinaptice*. Suntem de părere că *paradigma derivațională terminologică* poate fi raportată la *derivarea lexematică* şi va opera cu termeni simpli. Paradigma sinaptică o raportăm la derivarea sinaptică, ce operează cu seriile axei paradigmatice ale sinapsiilor.

Concluzii

Confluențele lingvistice atestate în domeniul derivatologiei sunt o mărturie concludentă de interferență culturală în spațiul ştiinţific franco-român.

Studiul comparativ inițiat în lucrarea de față a fost axat pe rezultatele ştiințifice înregistrate de lingviştii francezi şi români şi a vizat derivarea lexicală nu în sensul ei tradițional, ci în sensul larg al cuvântului.

Lingvistul francez A. Martinet desfăşoară cercetări în domeniul pe care-l denumeşte *sintematică* şi stabileşte două tipuri de moneme: *moneme conjuncte* şi *moneme libere*. Monemele conjuncte fac obiectul de studiu al sintematicii. Grupele de moneme conjuncte alcătuiesc *sintemul* – unitatea de bază a sintematicii.

Preocupat de problema elementului constitutiv minimal, lingvistul român G. Cincilei consideră inadecvat termenul de „monem conjunct", propus de A. Martinet şi creează, în acest scop, termenul *temem*, specificând că, în vorbire, acesta nu este dotat cu funcție, ci este o unitate care motivează. Autorul susține că, deşi din punct de vedere formal este identic cu monemul, tememul este „degramaticalizat", existând numai în componența sintemului pe care poate, doar într-o anumită măsură, să-l motiveze.

Considerăm că, pe plan funcțional, termenii medicali francezi formați prin *afixoidare* constituie în cadrul sintematicii *sinteme afixoidate*, alcătuite din *tememe* (*prefixoide* şi *sufixoide*), care dispun de proprietatea de a motiva semnificația sintemului.

Primul lingvist care a determinat cadrul lingvistic al unității lexicale complexe a fost E. Benveniste. Conceptul teoretic formulat de autor a contribuit la recunoaşterea unui statut aparte al sintagmelor lexicale. Remarcând consacrarea fenomenului specific, lingvistul afirmă că este necesar un termen adecvat şi clar, pe care-l denumeşte *sinapsie*. E. Benveniste menționează faptul că toate vocabularele specializate apelează la acest procedeu lexical, cu atât mai mult cu cât este singurul care permite specificarea detaliată a desemnatului şi clasificarea seriilor prin trăsăturile lor distinctive.

Noi denumim acest procedeu de formare lexicală a sinapsiilor *sinaptare*, considerând acest termen explicit atât din punct de vedere etimologic, cât şi din punct de vedere denotativ. În acest context, propunem, în cadrul derivării lexicale, distingerea a două categorii de derivative analitice, pe care le grupăm în două subclase: a) derivarea sintagmatică; b) derivarea sinaptică.

În cadrul *derivării sinaptice* am evidențiat mai multe subcategorii de construcții sinaptice: *monosinapsii*, *disinapsii* şi *polisinapsii.*

Lingvistul francez L. Guilbert a fost cel care a continuat cercetările lingvistice privind statutul unităților lexicale complexe denumite de E. Benveniste *sinapsii*, dezvoltând investigațiile din cadrul acestei problematici în lucrarea sa fundamentală menționată anterior. Savantul s-a preocupat îndeosebi de „compunerea

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

sintagmatică" sau „compunerea sinaptică", după terminologia lui E. Benveniste, supunând analizei procedeul *derivării sintagmatice* şi stabilind diverse tipuri de structurare a unităţilor sintagmatice, funcţia lexicală şi socială a unităţii sintagmatice.

Inspirat din terminologia avansată de L. Guilbert şi G. Cincilei, despre *paradigma derivaţională*, lingvistul Gh. Moldovanu realizează un studiu profund, de performanţă, la nivelul microsistemelor derivaţionale, în cadrul *derivării lexicale* în limba franceză, elaborând conceptul de *paradigmă derivaţională complexă*, în cadrul diverselor procedee de analiză derivaţională. Noi am opinat, în acest context, pentru inserarea *paradigmei sinaptice* în cadrul paradigmei derivaţionale complexe relevate de Gh. Moldovanu.

Bibliografie

Benveniste 1966: Émile Benveniste, *Formes nouvelles de la composition nominale*, în „Bulletin de la Société de Linguistique de Paris", t. 61, fasc. I, Paris, Éditions Klincksieck.

Benveniste 2000: Émile Benveniste, *Probleme de lingvistică generală*, vol. II, versiune românească, traducere de Lucia Magdalena Dumitru, Bucureşti, Editura Universitas.

Bidu-Vrănceanu *et al.* 2001: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira.

Bourquin 1980: J. Bourquin, *La dérivation suffixale: Théorisation et enseignement au XIX s*., t. I–II, Paris, Éditions Champion.

Brunot 1899: Ferdinand Brunot, *Grammaire historique de la langue française*, Paris, Éditions Masson.

Brunot 1965: Ferdinand Brunot, *La pensée et la langue: Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français*, Paris, Éditions Masson.

Cincilei 1975: G.S. Cincilei, *Sootnoşenie minimal'nyh znacimyh ediniţ yazykovoi struktury (morfema, monema, temema)*, Kishinev, Editura Ştiinţa.

Cincilei 1991: G.S. Cincilei, *Ocerki po derivaţii v sovremennom franţuzskom yazyke*, Kishinev, Editura Ştiinţa.

Constantinescu Dobridor 1998: Gheorghe Constantinescu Dobridor, *Dicţionar de termeni lingvistici*, Bucureşti, Editura Teora.

Cuciuc 2000: Nina Cuciuc, *Afixoidarea şi determinologizarea în limbajul medical francez*, Iaşi, Editura Cugetarea.

Cuciuc 2004: Nina Cuciuc, *Franceza juridică*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Darmsteter 1875: A. Darmsteter, *Traité de la formation des mots composés dans la langue française comparée aux autres langues romanes et au latin*, Paris, Éditions Franck.

Dubois 1962: Jean Dubois, *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain. Essai d'interprétation des mouvements observés dans le domaine de la morphologie des mots-construits*, Paris, Éditions Larousse.

Dumbrăveanu 1980: I.M. Dumbrăveanu, *Ocerki po teorii slovoslojenia*, Kishinev, Editura Ştiinţa.

Frei 1963: Henri Frei, *Le signe de Saussure et le signe de Buisens*, în „Lingua", nr. 12, p. 427.

Guilbert 1970: Louis Guilbert, *Problèmes de néologie lexicale dans les vocabulaires scientifiques et techniques en français contemporain*, în *X-e Congrès International des Linguistes*, vol. IV, p. 495–500.

Guilbert 1975: Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Paris, Éditions Larousse.

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)

Guiraud 1968: Pierre Guiraud, *Les mots savants*, 2-ème édition, Paris, Presses Universitaires de France.
Marouzeau 1959: Jean Marouzeau, *Précis de stylistique française*, 4-ème édition, Paris, Éditions Masson.
Martinet 1970: André Martinet, *Eléments de linguistique générale*, Paris, Éditions Denoel.
Martinet 1979: André Martinet, *Grammaire fonctionnele du français*, Paris, Éditions Denoel.
Martinet 1985: André Martinet, *Syntaxe générale*, Paris, Éditions Armand.
Mitterand 1968: H. Mitterand, *Les mots français*, Paris, Presses Universitaires de France.
Moldovanu 2000: G.K. Moldovanu, *Derivaţionnye mikrosistemy franţuzskogo yazyka: komplexnaya derivaţionnaya paradigma*, Kishinev, Centrul Editorial USM.
Moldovanu 2003: Gheorghe Moldovanu, *Paradigma derivaţională terminologică, parte integrantă a paradigmei derivaţionale complexe*, în *Probleme de Lingvistică generală şi romanică*, vol. I, Chişinău, Centrul Editorial USM.

The Synchronization of Linguistic Research from the Field of Derivatology in the Franco-Romanian Scientific Space

In the field of linguistic research, derivation still captures the linguists' attention through the variety of aspects of the lexical phenomenon, in relation to the various levels of investigation. The French linguists have marked many of the avant-garde results in the domain of modern derivatology. Notorious names of French scientists dominate fundamentally some notional concepts elaborated in the branch of derivatologic science. Andre Martinet, founder of the linguistic functionalism is, undoubtedly, "le chef de file", in the gallery of functional linguistics on an international level.

In our investigation we aim at a comparative analysis of the linguistic works elaborated by the French and Romanian researchers in the study of modern derivatology, and, more specifically, of the scientific results that relate to the lexical derivation *in lato sensu*. The French linguist A. Martinet makes researches in the field he calls *synthematics* and determines two types of *monems*: *conjoint monemes* and *free monems*. The conjoint monems are the object of synthematics. The groups of conjoint monems make up the *synthem* – the basic unit of synthematics. Preoccupied by the problem of the minimal constitutive element, the Romanian linguist G. Cincilei considers as inadequate the term of "*conjoint monem*" suggested by A. Martinet and creates, for this purpose, the term of "temem", specifying that the *temem* in speech has no function, but that it is a unit that motivates. The author argues that the *temem*, even if it is identical with the monem, is "*degrammaticalized*", existing only in the substance of the *synthem* which it may, to a certain extent, motivate.

We believe that, on a functional level, the terms created through affixoidation constitute synthems (affixed) within the synthematics, made up of temems (prefixoid and suffixoid) which have the ability of motivating the significance of the synthem.

BDD-V2599 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 03:56:59 UTC)